

Mitrovics Gyula, Az egyéni nevelés főbb szempontjai. Debreczen, 1917, Hegedűs és Sándor, lex 8°, 69 l., 3 K.

Szabó Sándor, A nagyvárosi iskola építkezésének egészségügyi követelményei. Bpest, 1916, a főváros kiadása, 8°, 50 l.

Tankó Béla, A filozófia problémája és problémái. (A debreceni egyet. népsz. főisk. tanfolyamán tartott előadások, 7. sz.) Debreczen. 1917, Csáthy F., k 8°, 56 l., 1 K.

Thegze Gyula, Jászi Viktor emlékezete. (A debreczeni m. kir. tud.-egyetemen tartott emlékbeszédek, 1. f.). Debreczen, 1916, n 8°, 32 l.

SZEMLE.

Összefoglaló tanítások a háborúról.

A Magyar Pædagogiai Társaság már 1914. évi októberi ülésén foglalkozott köznevelésünk és a háború viszonyával; 1915 márciusában Fináczy Ernő elnök megindította annak a kérdésnek a tanulmányozását, hogy miként kell és lehet az iskolának a nagy világeseményeket a tanítás körébe bevonnia; az erről szóló munkálatot az okt. és nov. ülés tárgyalta s azután az elnökség 1915 decemberében a következő előterjesztést tette a v.- és közokt. miniszter úrhoz:

A Magyar Pædagogiai Társaság számba vette azokat a tennivalókat, amelyek a háború okozta helyzetben az iskolákra és a pedagógiai irodalomra várnak. Számba vette egyszersmind az eddigi hatósági rendelkezéseket is, amelyek a nemzet nevelőinek figyelmét ezekre a tennivalókra irányítják. Az 1914/5. évi iskolai értesítők átvizsgálásából pedig — amit a Társaság folyóirata, a Magyar Pædagogia, megindított — kiderül, hogy mindebből az egyes iskolafajokban mi teljesült. Kétségtelen, hogy mindenik iskolafajban és mindenik fokon sok történt, ami azt mutatja, hogy a nevelés a rendkívüli idő követelményeihez alkalmazkodott; de éppen oly nyilvánvaló az is, hogy az így szétszórtan, egységes szempontok nélkül, egyesek buzgóságából létrejött alkalmi tanításoktól nem várhatjuk mindazt, amire a nemzet jövője érdekében az itthonlevők és főként az ifjúság gondozása terén szükség van.

Ezt a szükségletet úgy fejezhetjük ki, hogy 1. ismerje fel a nemzet egész ifjúsága a mostani idők jelentőségét s vegye ezt a korszakot komolyan még akkor is, ha közvetlen környezetének nincsen miatta személyes baja; 2. vessük meg az alapot mindenkiben arra, hogy a nemzet tagjaiban közös eszmény, nemzeti és ebből fakadó

személyes életcél alakulhasson ki; 3. erősítsük meg a jobb jövőben való bizalmat és tegyük világossá mindenkiben, hogy azért a jobb, békés jövőért mindenkinek kötelessége egész erejével és egész életében dolgoznia.

Efféle szempontokat a háború eleje óta gyakran és többen emlegettek, eddig azonban határozott lépés nem történt arra, hogy a nemzet belső erejének ily módon való fokozása azoknak is hivatalos kötelességévé tétessék, akik enélkül csak a rendes iskolai feladat teljesítésére gondoltak. Holott előttünk kétségtelen, hogy éppen az annyira óhajtott nemzeti egység, a nemzet közös céljáért való közös munka igazán létre nem jöhet és nem általánosulhat, ha nem igyekszünk kivétel nélkül minden iskolában arra, hogy e nemzet közelebbi múltját és jelenét nemcsak a mai felnőttek, hanem a mai gyermekek is a lehetőségig tisztán lássák, saját feladataikra nézve lehetően egyöntetű és határozott útbaigazítást nyerjenek, annyi ellentétes hatás alatt bizonytalanná lett erkölcsi érzéseik tisztuljanak s így a rájuk a szokottnál előbb elkövetkező önálló munkában a mai felnőtteknek helyére léphessenek.

Senkinek sincs hatalmában minden biztosíték arra, hogy a jövő munkáját a most felnövő nemzedék csakugyan jól végezze, de annál súlyosabb kötelességünk megtenni mindent, ami ilyen biztosítéknak tetszik. A Magyar Pædagogiai Társaság e kötelességet, a nemzet sorsáért való felelősséget mélyen átérezve, a maga gyenge szavával felhívást intézett az egész tanítósághoz s röviden összefoglalta a mai nevelés irányítására alkalmasnak vélt általános gondolatokat. Ugyanez a kötelességérzés indítja Társaságunkat arra is, hogy ezzel a felterjesztéssel forduljon Nagyméltóságodhoz, tisztelettel kérve: *méltóztassék elrendelni, hogy még ebben a tanévben erre kitűzendő időtájban hazánk valamennyi fű- és leányiskolájában, az elemi iskola 4—6. osztályában, a középfokú iskolák mindenik osztályában, szakiskolákban, katonaiskolákban, tanfolyamokon, szóval az egész tanulóiifjúság számára összefoglalják és megfelelő módon, a tanulók életkorához alkalmazva, előadják a következőket:*

I. Mindazt, amit a háború közvetlen előzményeire, külpolitikánk utolsó évtizedeire, a világtörténelem újabb alakulására vonatkozóan tudni lehet és minden értelmes polgárnak tudnia kellene, amiből ezt a korszakot kiki megérthetné, mint távoli előzmények okozatát. Ez előadás célja: a magyarság történeti tudatosságának megszilárdítása, a háború okáról és értelméről való tájékoztatás, a magunk sorsa felől nagyon ellentétes vélekedéseknek tárgyiassá tétele.

II. E világtörténeti háttérből kell kiemelkednie a háború lefolyásáról szóló ismertetésnek és pedig két részben: 1. a háború

menetének összefoglaló, áttekintő leírása szükséges azért, mert az elmúlt idő alatt a részleteknek olyan tömegét hallottuk, hogy az előzmények jelentőségével, kapcsolatával a nemzet nem lehet kellően tisztában, a személyes keserőségek vagy örömök pedig elmoszák a történelmi érdeklődést. Ez a tanítás alapot adna az ezután következő események jelentőségének helyesebb mérlegelésére is. 2. Szükséges előadni az ország belső történetét közvetlenül a háború előtt és azóta, hogy mintegy újra átélve az eseményeket, megerősítsük és tudatosítsuk a háború kezdetén oly nagy erővel jelentkezett együttérzést.

III. A háborúban szereplő országoknak és a háború színtereinek az ismertetése megérttetné a hadvezetés irányát, egyes fordulatoknak a hadviselés, közlekedés, élelmezés szempontjából való jelentőségét, az egyes országok belső erejének, pl. mezőgazdaságának, iparának, kereskedelmének, tudományának, nyelvi és társadalmi viszonyainak a háború menetére való hatását.

IV. A háború közgazdasági, politikai, közművelődési, egészségügyi hatásának tárgyalása megérttetné a gazdasági háború mibenlétét, a külső és belső politika kapcsolatát, az életmódnak s az érdeklődésünk tárgyainak megváltozását; életünk minden vonatkozásában új feladatokra eszméltetne.

V. A háborúval kapcsolatos társadalmi mozgalmak ismertetése a sebesültek, rokkantak, árvák jövő sorsának alakulására lehetne kedvező hatású, mert elősegítené a velők való együttérzés kifejlődését és így a társadalomban való elhelyezkedésüket megkönnyítené. Sőt megalapozná ezutánra az eddig olyan kismértékű társadalmi összetartozás és viszonzosság gondolatát.

VI. A mai köz- és magánélet köréből vett példákon, de szintén ki kellene fejteni mindazokat az erkölcsi eszméket, amelyek uralmára ma és nemcsak a háború alatt, hanem a nemzet életében állandóan szükség van. Ezeket fejtegetve tisztultabb felfogást lehetne megalapozni az egyén és a köz viszonyára nézve; útját lehetne állani annak, hogy bármelyik ellenségünk iránt is a bosszú és a gyűlölet érzelme válják ifjúságunkban általánossá, meg annak is, hogy a nemzet harca iránt bármilyen forrásból is közönyösség vagy kicsinylés származzék; az önfeláldozás és az önzés nemzeti szempontból nézett hatása és általában az egyszerű, polgári élet erkölcsi jelenségei e tanítás közben mélyreható megvilágításban részesülhetnek.

VII. Mindezek betetőzéséül bizonyos történelmi előrepillantás keretében fel lehetne tárni azokat a nagy kérdéseket, amelyek a harcok további folyamán s a nemzet közeli jövőjében sorsunkra befolyással lesznek, amelyekről tehát tudnunk kell.

E tanítások mértéke és módja az egyes iskolafajok szerint s

egyes fokokon természetesen különböző lenne s egyes vidékek sajátos viszonyaihoz is alkalmazkodnék. Ami a végrehajtás módját illeti, az egyes iskolákra kellene bízni, hogy a legalább 6 és legfeljebb 12 órára terjedő összefoglalásokat miként végzik el a tanév folyamán: egyfolytában-e, avagy oly módon, hogy a szóban levő előadási órák több egymásután következő hétre oszoljanak el? Mindenesetre szükséges azonban, hogy az erre fordítandó idő az órarendben megállapított rendes leckeórák idejéből szakíttassék ki s ne legyen a tanulók újabb megterhelésévé.

Nagyméltóságodnak az előadott irányban kért és tisztelettel javasolt rendelkezése megalapozója lenne az eddig — legalább tervszerű alakban — hiányzó magyar nemzeti politikai (állampolgári) nevelésnek. Ezek az összefoglalások nemzeti önismeretünket gyarapítanák, megvilágítanák belső ügyeinket, erőinket és gyengeségünket, kitágítanák külpolitikai érdeklődésünk körét és mélyítenék hazai közügyeinkre vonatkozó felfogásunkat. Hatásuk elsősorban abban nyilatkoznék, hogy a harcból hazatérők nem gondtalanul élő, hanem feladatán gondolkodó ifjúságot találván itthon, a társadalom új rendjének kialakulása kevesebb kínos zökkenéssel járna.

Véleményünk szerint a kiadandó rendeletnek a vezető szempontokon túl, az előadandó anyag mélyebb részletezésére nem kellene kiterjeszkednie. Felettébb nagy szükség van azonban olyan vezérfonal kiadására, amely magában foglalná — elsőrendű szakemberektől — az egyes tanárok-tanítók által feldolgozandó anyagot, adna némi módszeres útbaigazítást és közölné az egyes kérdések irodalmát. E vezérfonal szerkesztéséről a Magyar Pædagogiai Társaság — amennyiben Nagyméltóságod erkölcsi és anyagi támogatását szerencsések volnánk megnyerni — készséggel gondoskodnék.

Mivel pedig nemcsak az ifjúság, de az itthon lévő és a hadból visszatérő felnőttek gondozása is szükséges, tisztelettel javasoljuk azt is: méltóztassék a Szabadoktatási Tanácsot ily tervszerű összefoglalásoknak országszerte való rendezésére felhívni s megkeresni a belügyminiszter úr ó nagyméltóságát, hogy ugyanilyen előadásokat valamennyi közigazgatási tanfolyamon is tartsanak. A készítendő vezérfonal nem a tanulók, hanem az előadók kezébe való lenne s így mindezekben az előadásokon is használhatnák.

E kezdeményezés eredményeként jelent meg az itt közölt miniszteri körrendelet:

2293/1917. eln. szám.

Valamennyi tankerületi kir. Főigazgatóságnak. Valamennyi kir. Tanfelügyelőségnek és tanf. Kirendeltségnek. A budapesti tanárképzőintézeti Igazgatóságnak. A fumei Kormányzóságnak. A felső kereskedelmi iskolák kir. Főigazgatóságának.

A Magyar Pædagogiai Társaság¹ hozzájárulással oly előadások tervezeteit készítette elő, mely a most folyó világháborúnak az emberiség és nemzetek kulturális és gazdasági életére való minden irányú vonatkozását és hatását felöleli. Az előadások célja elsősorban a tanulóifjúság rendszeres tájékoztatása a nagy világesemény jelentőségéről: olyan nézőpontok nyújtása, melyek máris képessé teszik az ifjúságot arra, hogy az események okait meglátva, könnyebben felfoghassák a már megérlelt kulturális, politikai, nemzetgazdasági és szociális hatásokat és könnyebben megérthessék azokat is, melyeket a háború változó folyása a nemzetek és emberiség jövőjében előkészít.

A Magyar Pædagogiai Társaság az előadások egyöntetűségének biztosítására támogatással oly Vezérfonalat szerkesztett és ad ki, mely az előadások anyagát szakemberek közreműködésével rendszeres egészszé fűzi össze és a különböző iskolafajok számára methodikai utasításokat is tartalmaz.

Átérezvén annak fontosságát, hogy a háború már most megállapítható tanulságainak ismertetése mily hasznosan gyümölcsöztethető a jövő nemzedék állampolgárrá való céltudatos nevelésében, s méltányolván a Magyar Pædagogiai Társaság hazafias és hasznos szándékát megengedem, hogy a tervezett és a Társaság által kiadandó Vezérfonalban foglalt háborús előadások, a benne foglalt program és utasítások szemmel tartásával valamennyi közvetlen felügyeletem, vezetésem és rendelkezésem alatt álló elemi és középfokú fiú- és leányiskolában a tantestületek által alkalmasnak talált időpontban megtarthatók legyenek, azzal a korlátozással, hogy elemi és gazdasági népiskolákban ilyen előadások csakis a jövő 1917/18. tanév első felének folyamán tarthatók. A középfokú intézetek tanári testületei maguk állapíthatják meg az előadások időpontját akár a jelen tanév hátralévő részében, akár a jövő tanév első felében.

Az előadások a rendes tanítási idő órarendjébe illesztendőek, erre a célra azonban a rendes tanítási anyag feldolgozására szánt időből legfeljebb 12 óra fordítható. A középfokú iskolákban a tantestületek előzetes értekezleteken határoznak az előadások megtartásáról, időpont-

¹ Az eredetiben *Társulat* van; félreértés kikerülése céljából ezt itt helyesbítjük. Egyébként a rendeletet betűhíven közöljük. *A szerk.*

járól s amennyiben a helyi viszonyok körütekintő mérlegelése után az előadások megtartására vonatkozó jelen engedéllyemmel élni nem kívánnak, ily irányú, kellően megokolt határozatukat hozzám felettes tanügyi hatóságuk útján terjesszék fel.

Minthogy a háborús előadások rendezéseiben és módszereiben irányadónak kívánom tekinteni a Magyar Pædagogiai Társaság által kiadandó Vezérfonalat, megengedem, hogy azok az intézetek, amelyekben az előadások megtartatnak, a Vezérfonalat átalányuk terhére szerezhessék be.

Az előadások megtartásáról az évvégi iskolai értesítők számoljanak be, s eredményéről tegyen Cím annak idején hozzám összefoglaló jelentést.

Budapest, 1917. évi március hó 31.

Jankovich s. k.

A rendeletben említett vezérfonal már könyvtári forgalomban van; címe: *A világháború* (I. e számban az *Új könyvek* között).

A vajdahunyadi vár felhasználása iskolai célra.

Iskola-politikai kérdések tárgyalása közben többször szóba került az új iskolák szervezésének ötletszerűsége. Méltó kritikában részesült olyan kis városoknak gimnáziumalapító törekvése, amelyekben az ilyen iskolák szervezését nem országos, hanem csak helyi érdekek szorgalmazzák s amelyekben a gimnázium életképességének s felvirágozásának föltételei nincsenek meg. Jogosan érte ez az elítélő kritika a tervezett vajdahunyadi gimnáziumot is.¹ Itt, ebben a kis városban céltalan volna gimnázium szervezése, sem a város, sem a vidék nem látná el kellő számú tanulóval, életképességét nem lehetne biztosítani. Sokkal célszerűbb volna, amint erre már rámutattak, polgári iskola felállításá, mert ennek tanulói biztos jövőt és munkakört találnának a hatalmas vasgyár különböző műhelyeiben. Ipari szakiskolával összekötött polgári iskola fontos hivatást teljesítene itt művelt munkások és iparosok nevelésével.

Vajdahunyad azonban nemcsak az erdélyi vasiparnak a központja. Hatalmas vasgyarán kívül más kincse is van: ósrégi vára. Az erdélyi és országos iskolapolitikán való elmélkedés közben önkénytelenül erre is ráirányul a tekintet. A vár az önálló erdélyi fejede-

¹ L. /—y: *Hogyan keletkeznek nálunk gimnáziumok?* (O. K. T. K. 1916/17. 8—9. sz.)